

Erilaisten urapolkujen ja urahaaveiden mahdollistaminen tärkeää

<https://doi.org/10.30677/terra.177449>

Koulutuksen avulla lisätään yhteiskunnan osaamista ja ”tuotetaan” osaajia. Tämä on toki melko kärjistäen ja pelkistäen sanottu. Työssäni maantieteen vanhempana yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa minulla on ollut kuluneen syksyn aikana keskustelu tulevaisuuden osaajien kouluttamisesta esillä monesta näkökulmasta. Varsinkin kahden hyvin erityyppisen näkökulman kautta tätä tarkasteltua minulla kumpusi ajatus tähän pääkirjoitukseen. Nämä kaksi eri näkökulmaa loivat aivan erilaiset keskustelut sekä tapahtuivat erilaisissa keskustelufoorumeissa ja tyystin erityyppisten keskustelukumppaneiden kanssa. Molempia kuitenkin yhdisti osaajien kouluttaminen tulevaisuutta varten.

Ensimmäinen, laajempi näkökulma yliopiston tehtävään osaajien kouluttajana ilmeni, kun minua pyydettiin marraskuun alussa 2025 pitämään puhe Helsingin yliopiston rehtoraatin, yliopiston eri tiedekuntien dekaanien ja Opettajien akatemian jäsenten sekä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) edustajien väliseen H-Talks-keskustelutapaamiseen, jonka koolle kutsujana toimi Helsingin yliopiston rehtori Sari Lindblom. Toinen, ainespesifimpi näkökulma yliopiston tehtävään osaajien kouluttajana ilmeni, kun Nuorten Tiedeakatemia haastatteli minua verkkosivulleen Ruudun takaa-sarjaan maantieteen teemoista pitämistäni tutkijavierailuista lukioihin. Nuorten Tiedeakatemia järjestää ja koordinoi Tutkija tavattavissa -toiminnan

kautta kouluille ja luokille mahdollisuutta saada tutkija kertomaan jostakin alansa teemasta tai tutkimuksen uusimmista edistysaskelista. Näissä molemmissa tilanteissa syksyn aikana jouduin lyhyen ajan sisään pohtimaan, keitä me yliopistoissa koulutamme ja mihin ”tarkoitukseen”. Näistä ajatuksista ja esiintymisistä syntyi siis tämä tavanomaista pidempi pääkirjoitus.

Tämän pääkirjoituksen ensimmäinen osa pohjautuu 11.11.2025 pitämäni puheeseen edellä mainitussa H-Talks-keskustelutilaisuudessa. Olin yksi neljästä alustuspuheen pitäjästä. Alustusten oli tarkoitus herättää ajatuksia aina vähän eri suunnasta keskusteluun siitä, miten suomalaisten osaamistaso saadaan nousuun ja mitä se tarkoittaa Helsingin yliopistolle. Alustuspuheeni tavoitteeksi oli määritelty orientoida ja herättää kuulijoita siihen, että osaamistason nostaminen voi tarkoittaa erilaisille osallistujille erilaisia asioita ja toiveet tulevaisuudelle voivat erota. Pääkirjoituksen toinen, jälkimmäinen osa puolestaan tiivistää ja kertoo vastauksiani, joita annoin haastattelussa Nuorten Tiedeakatemia verkkosivujen 30.1.2025 ilmestyneeseen Ruudun takaa-sarjan uutiseen, jonka on laatinut Kim Krappala (2025). Käsittelen tässä pääkirjoituksessa tuosta laajasta haastattelusta lukiolaisia askarruttavia tyypillisiä kysymyksiä, jotka liittyvät maantieteilijän työhön, mahdollisiin työpaikkoihin sekä maantieteen opintoihin hakeutumiseen.

Osaamistason nostaminen tarkoittaa eri asioita eri ihmisille

Puhe H-Talks-tilaisuudessa 11.11.2025

Kun puhumme sivistyksestä ja osaamisesta, emme puhu vain koulutuksesta, vaan puhumme koko yhteiskunnan kyvystä uudistua, ymmärtää itseään ja maailmaa. Sivistys on enemmän kuin tietoa ja detaljitiedon ulkoa opettelua – se on kykyä ymmärtää. Se on ennen kaikkea kykyä ajatella, arvioida ja lopulta toimia yhteisen hyvän puolesta. Se on ikään kuin henkinen infrastruktuuri, joka sitten laajemmin voi esimerkiksi ylläpitää yhteiskunnassa demokratiaa, lisätä osallisuutta ja kasvattaa yhteiskunnan elinvoimaa.

Haluan tuoda nyt keskusteluun näkökulman, joka usein jää piiloon, kun puhumme sivistystason nostamisesta: nimittäin sen, että osaamisen kasvu ja sivistyminen merkitsevät eri asioita eri ihmisille. Yksi hakee oppimisesta väylää työelämään, toinen toivetta itsensä kehittämisestä, kolmas mahdollisuutta osallistua yhteiskuntaan ja ymmärtää sen toimintaa ja neljäs puolestaan osallistuu oppimiseen, koska muutkin tekevät niin tai ympäristö ”pakottaa”. Yleinen päämäärä on silti sama – vahvempi, osaavampi ja inhimillisempi yhteiskunta – mutta polut sinne voivat olla hyvin erilaisia.

Koulutus on ollut suomalaisen yhteiskunnan menestystarina. Se on nostanut kokonaisia sukupolvia köyhyydestä ja syrjäytymisestä osallistumaan ja vaikuttamaan. Mutta nyt olemme uuden murroksen edessä: Suomen PISA-tulokset laskevat, lukutaito – erityisesti syvälukutaidon taso laskee, opettajat raportoivat keskimäärin heikommista kirjoitustaidoista ja niin edelleen.

Tieto ei myöskään enää kasva vain kouluissa ja yliopistoissa. Se liikkuu: se elää arjessa, verkostoissa ja kokemuksissa. Sivistyksen ja osaamisen kasvu ei ole enää hierarkkinen prosessi, jossa ylhäältä opetetaan ja alhaalta opitaan, vaan verkosto, jossa jokainen on sekä oppija että opettaja. Lisäksi oppimisen paikkoja ja tilaisuuksia on kaikkialla arjessamme ja ympärillämme. Tämä kaikki tarkoittaa, että meidän on nähtävä kasvatus ja koulutus kokonaisuutena, joka ulottuu varhaiskasvatuksesta vapaan sivistystyön, työelämässä oppimisen ja harrastustoiminnan kautta aina korkeakouluihin ja tutkimukseen.

Sivistys ei siis synny vain muodollisen koulutuksen piirissä – se kehittyy myös kirjastojen hiljaisissa tiloissa, kansalaisopistojen kursseilla, urheiluseuroissa ja järjestöissä, mediassa ja verkossa.

Mutta miksi sivistystason nostaminen on nyt tärkeämpää kuin koskaan?

Siksi, että elämme maailmassa, jossa tieto on yhtä aikaa kaikkialla, mutta silti vaikeammin hallittavissa kuin ennen. Tällä hetkellä muun muassa digitalisaatio, tekoäly ja työn murros haastavat meitä päivittämään osaamistamme. Samaan aikaan yhteiskunnallinen keskustelu polarisoituu, ja disinformaatio leviää.

Näissä muuttuvissa olosuhteissa sivistys ei ole vain yksilön pääoma – se on yhteiskunnan selviytymisen ehto. Sivistynyt yhteiskunta ei ole se, jossa kaikilla on tutkinto, vaan se, jossa ihmisillä on halu ymmärtää maailmaa ja toisiaan. Toivottavasti. Siinä, missä koulutus antaa tiedot ja taidot, sivistys antaa arvot ja kyvyn käyttää niitä vastuullisesti.

Yliopistolla on tässä kokonaisuudessa erityinen rooli. Yliopisto ei ole vain koulutuslaitos, vaan se on yhteiskunnan muisti ja tulevaisuuden laboratorio. Sen tehtävä ei ole vain tuottaa osaajia työmarkkinoille, vaikka se tärkeää onkin, vaan kasvattaa kriittisiä ajattelijointa. Ajattelijointa, jotka kykenevät kysymään, mitä varten osaamme, ja mihin osaamistamme käytämme.

Yliopiston rooli on olla yhteiskunnan uudistaja: paikka, jossa tutkimus ja tieto kohtaavat yhteisen keskustelun ja jossa uudet ideat voivat syntyä ja levitä. Toivotaan, että yliopistoille annetaan tähän mahdollisuus, eikä vyötä vedetä liian tiukalle. Yliopisto voi toimia myös siltana muiden koulutussektorien ja yhteiskunnan välillä – avoimena oppimisympäristönä, johon jokaisella tulisi olla pääsy jollain tavalla, riippumatta iästä, asemasta tai taustasta. Tätä me pyrimme edistämään muun muassa avoimen oppimisen edistämällä, kuten Avoimella yliopistolla, avoimilla MOOC-kursseilla, täydennyskoulutuksella, avoimilla oppimateriaaleilla ja niin edelleen.

Voidaan nähdä, että elinikäinen oppiminen on tästä näkökulmasta yksi suurimmista yhteiskunnallisista tasa-arvokysymyksistä. Meidän tulisi kyetä luomaan järjestelmä, jossa oppiminen ei pääty tutkintoon, vaan jatkuu läpi elämän. Järjestelmä, jossa jokaisella on mahdollisuus täydentää osaamistaan, suunnata osaamistaan tai urapolkujaan uudelleen, vaihtaa alaa, oppia uutta tai päivittää arvojaan ja näkemyksiään. Suuremmassa kuvassa näin yhteiskuntakin voisi olla joustavampi kohtaamaan tulevaisuuden muutoksia. Tämä toki edellyttää, että koulutusjärjestelmämme rakenteet tukevat siirtymä, joustoa ja saavutettavuutta – ja että myös nonformaalin ja informaalin oppimisen muodot tunnustetaan entistä paremmin osaksi sivistystä ja sen kasvua.

Samalla meidän on huolehdittava niistä, jotka jäävät oppimisen ulkopuolelle: syrjäytymisvaarassa olevista, heikosti koulutetuista sekä kaikista muista, joilla ei ole voimavaroja tai mahdollisuuksia

sia osallistua. Sivistysyhteiskunta ei voi olla totta, jos osa ihmisistä jää sen ulkopuolelle. Lisäksi on muistettava, että sivistys ei kasva vain instituutioissa. Se kasvaa myös suhteissa – siinä, miten kohtaamme toisemme, miten yhteisöt tukevat oppimista ja miten yhteiskunta antaa tilaa erilaisille näkemyksille. Siksi tarvitsemme keskustelua, joka ei vain toista samoja totuuksia, vaan myös haastaa, kyseenalaistaa ja kuuntelee. Tarvitsemme oppimista, joka on avointa, moniäänistä ja yhteistä. Sivistys on siis parhaimmillaan dialogia – ei tiedon omistamista, vaan sen jakamista. Ja juuri tässä yliopistolla, vapaan sivistystyön kentällä ja medialla on yhteinen tehtävä: pitää yllä keskustelukulttuuria, joka kantaa yhteiskuntaa eteenpäin.

Lopuksi haluan vetää tämän kaiken yhteen ja korostaa, että sivistyksen ja osaamisen vahvistaminen on jatkumo, joka alkaa varhaiskasvatuksesta ja jatkuu läpi elämän. Varhaiskasvatuksessa herää uteliaisuus ja oppimisen ilo. Perusopetuksessa luodaan perustaidot, joilla maailma avautuu. Toisella asteella opitaan soveltamaan tietoa ja rakentamaan omaa suuntaa. Korkeakouluissa ja yliopistoissa tieto syvenee ja muuttuu ymmärrykseksi – kyvyksi kysyä, tutkia ja ratkaista. Eikä oppiminen pääty yliopistosta valmistumiseen. Se jatkuu työssä, harrastuksissa, kansalaisopistoissa ja verkossa, eli siellä, missä ihmiset kohtaavat ja jakavat kokemuksiaan. Siksi laajemmin sivistyksen kasvattaminen edellyttää, että nämä eri oppimisen paikat kytkeytyvät toisiinsa vahvemmin. Oppijoita löytyy eri paikoista ja oppijoita on erilaisia. Se täytyy muistaa myös yliopistoissa, vaikka rahoitusmallit korostavatkin tutkintojen ja tavoiteajassa valmistuneiden määrää. Yliopistoilla on lisäksi erityinen tehtävä tässä ketjussa: tuottaa uutta tutkittua tietoa, mutta myös varmistaa, että se tieto kulkee yhteiskuntaan – kouluihin, yrityksiin ja päätöksentekoon.

Sivistys ei siis ole yksi koulutuspolku, vaan yhteinen, monisäinen elämänmittainen verkosto.

Nuoria askarruttaa, mitä maantieteilijät tekevät

Muokattuja otteita kirjallisista vastauksistani Nuorten Tiedeakatemian julkaisemassa Ruudun takaa -haastattelussa 30.10.2025

Nuorten Tiedeakatemian Kim Krappala (2025) kysyi minulta, että minkälaiset kysymykset yleensä lukiolaisia askarruttavat tutkimusteemoissani tai tutkijuudessani, kun he ovat saaneet lähettää kysymyksiä etukäteen ennen Tutkija tavattavissa -videovierailua lukioon. Hetken pohdittuani vastasin, että lukio-opiskelijat haluavat kuulla yllättävän paljon siitä, mitä maantieteilijät tekevät työksensä

ja mihin he työllistyvät. Heitä siis kiinnostaa konkreettisesti se, mihin tehtäviin yliopistot kouluttavat maantieteilijöitä ja missä maantieteilijöitä yleensä työskentelee. Lisäksi lukiolaiset kysyvät melko paljon henkilökohtaisia asioita, kuten miksi olen päätenyt juuri maantieteen pariin tai millainen on normaali työpäiväni. Usein vastaan lukiolaisille, että päädyin maantieteen ja paikkatiedon pariin, koska maantiede oli aina yksi lempioppiaineistani yläkoulussa ja lukiossa. Maantieteessä pystyin yhdistämään kiinnostukseni metsiä ja luontoa kohtaan sekä suunnistusharrastuksen kautta syntyneen kiinnostuksen karttoja kohtaan. Suunnistusta olen harrastanut 8-vuotiaasta asti, ja siksi kartat ovat olleet osa elämäni jo pienestä pitäen. Kerron lukiolaisille usein, että esimerkiksi monilla paikkatietoasiantuntijoilla onkin taustalla kiinnostus karttoja kohtaan. Eikä kartta saa olla tuntematon väline muillekaan maantieteilijöille.

Lisäksi usein kysytään ihan konkreettisia kysymyksiä esimerkiksi kaukokartoitukseen ja sen aineistoihin, kuten satelliittikuviin tai laserkeilaukseen liittyen, mikä johtuu siitä, että opettajat haluavat tutkijan puhumaan paikkatiedosta lukion neljännen moduulin eli kurssin GE 4 Geomedia opitunnille. Esimerkiksi tällä hetkellä melko usein kysytään sitä, kuinka tekoälyä jo käytetään satelliittikuvien tulkinnaissa. Nuoria lukiolaisia kiinnostaa varsinkin paikkatietoon liittyvä uusin teknologinen kehitys. Vastasin Krappalan (2025) esittämiin haastattelukysymyksiin, että paikkatieto saattaa alkaa kiinnostamaan nuoria lisää, kun vierailuiden aikana opitaan missä kaikkialla meidän arjessamme on paikkatietoa ja sijaintitietoa esimerkiksi mobiililaitteiden sovelluksissa. Jopa pelien virtuaalisissa pelimaailmoissa pelaaminen tapahtuu kartalla tai kartan avulla, ja reaali maailman paikkatietoaineistoista, kuten esimerkiksi kolmiulotteisista kaupunkimalleista tai digitaalisista korkeusmalleista voidaan luoda oikeaan paikkaan tai alueeseen pohjautuvia virtuaalisia pelimaailmoja. Tästä hyvänä esimerkkinä käytän usein Helsingin kaupungin 3D-kaupunkimallista luotua Minecraft-pelimaailmaa. Lisäksi visuaaliset esitykset uusista kaukokartoitusaineistoista, kuten esimerkiksi laserkeilauksen esimerkkiaineistojen hämmästyttävän yksityiskohtaiset kuvat metsän puista tai kaupunkiympäristöstä konkretisoivat paikkatiedon erilaisia uudehkoja aineistoja ja niiden nopeaa kehitystä. Tekniikka ja teknologian kehittyminen näyttävät kiinnostavan nuoria. Tällaisista nuorista saattaa löytyä maantieteeseen geoinformatiikan ja paikkatiedon osajia tulevaisuudessa.

Lukiolaisia kiinnostaa myös maantieteilijöiden työllistyminen. Vastaan usein, että maantieteilijät työllistyvät ihan hyvin ja liki samalla prosentilla

kuin eri luonnontieteiden alojen korkeakoulutetut keskimäärin. Nostan lukiolaisille esiin, että maantieteen opiskelijan kannattaa yhdistää yllättäviä sivuaineita tutkintoonsa. Tai vaihtoehtoisesti, jos maantieteen opinnoissa painottaa vaikkapa paikkatieto-opintoja, on näiden havaittu olevan (ainakin ennen tämänhetkistä taloudellista taantumaa) valtti työelämässä, eli paikkatieto-osaajia on tarvittu kuumesti. Tämä johtuu siitä, että paikkaan sidotun tiedon määrä ja sen hyödyntäminen yhteiskunnassa kasvavat räjähdysmäisesti. Otetaan esimerkiksi vaikkapa autonominen liikenne, kuten robottiautot tai kauppojen ruokarobotit. Tässäkin tarvitaan paikkatieto-osaajia. Konkreettisia maantieteilijöiden työtehtäviä on helppo luetella useita. Nostan virtuaalisilla lukiovierailuilla usein esimerkiksi vaikkapa uusien supermarkettien sijoittamisen suunnittelun, jossa usein myös tarvitaan maantieteellistä tarkastelua. Yritän aina näissä tutkijavierailuissa avata miten monentyyppisiin eri tehtäviin ja työpaikkoihin maantieteilijöitä voi työllistyä. Nostan lukiolaisille esille usein myös kansainväliset tehtävät kehitysyhteistyöstä aina diplomaatin uraan. Muistan myös aina mainita, että osan nuorista maantieteilijöistä haluaa aineenopettajaksi, tai päätyä urallaan muuten erilaisiin koulutustehtäviin esimerkiksi antamaan henkilöstökoulutusta tai uuden työkalun tai palvelun käyttökoulutusta. Maantieteilijä voi siis opettaa muuallakin kuin vain maantieteen tai maantiedon oppitunnilla.

Kun Kim Krappala (2025) tiedusteli minulta lisäksi, että mitä neuvoja antaisin nuorille, jotka ovat kiinnostuneita maantieteestä tai harkitsevat alan opiskelua, vastaan lukiolaisille usein ensisijaisesti, että maantiede on siitä kiva oppiaine ja tieteenala, että sillä on yhtymäkohtia moniin eri aloihin. Haastattelussa korostin – vaikka näin syvälle maantieteen opintojen tarkasteluun lukiolaisten kanssa ei usein ylltetä, että maantieteen opintojen rikkaus on se, että esimerkiksi sitä sopii tukemaan monet erilaiset sivuaineet tai muiden aineiden opinnot. Korostin tätä haastatteluvastauksessani, koska kokemustemme mukaan maantieteilijöitä löytyy – ja osaajia tarvitaan – aivan laidasta laitaan: aina ihmistieteistä teknisempään osaamiseen tai taloustieteistä ekologiaan ja ympäristötieteisiin. Yhteistä tällaisille erilaisen osaamisprofiilin omaaville maantieteilijöille ja maantieteen asiantuntijoille on se, että he hallitsevat alueellista tarkastelun. Tämä on maantieteen ydin, jota tarvitaan monilla eri aloilla. Lopuksi kysymykseen hyvistä sivuaineista, joita suosittelisin opiskelemaan maantieteen rinnalla, vastasin, että suosittelisin opiskelemaan sitä,

mikä kiinnostaa. Tämä siksi, että laaja-alaisuus on maantieteen rikkaus ja mahdollisuus.

Lopuksi

Yhteenvetona totean, että tarkastellaan osaamisen kasvua sitten koko koulutusjärjestelmän, yliopiston tai yhden oppiaineen kuten maantieteen tasolla, löytyy meiltä yksilöllisiä, erilaisia urapolkuja ja erilaisia tavoitteita. Erilaisilla urapoluilla tarkoitan niin osaamisen ja taitojen erilaisia kombinaatioita kuin myös yksilön näkökulmasta eri tahtiin kulkevia urapolkuja. Tällä tarkoitan muun muassa alan vaihtajia, toisen tutkinnon suorittajia, osaamisensa täydentäjiä, uuden oppimisesta motivoituneita ja niin edelleen. Jos yhteiskunnan tasolla osaajien ja eri ammateissa työskentelevien osaamisen ja taitojen moninaisuus luo yhteiskunnallista resilienssiä tulevaisuudessa kohtaamiimme muutoksia vastaan, niin sama voidaan todeta myös maantieteen oppiaineen sisällä. Emme voi tarkkaan ennustaa millaisiin tehtäviin tyypillisesti maantieteilijöitä työllistyy ja mihin heitä tarvitaan tulevaisuudessa. Emme siis myöskään tiedä täsmällisesti, millaisia taitoja ja osaamista tulevaisuuden maantieteilijältä odotetaan. Emme myöskään osaa sanoa, täytyykö maantieteilijöiden täydennyskouluttaa itseään uudentyyppisiksi osaajiksi. Emme myöskään osaa sanoa, miten runsaasti ja millaisella koulutustaustalla maantieteen opintojen pariin hakeudutaan avoimien yliopistojen maantieteen kursseille tai vaikkapa maantieteen aineenopettajien täydennyskoulutukseen. Yliopistojen tai maantieteen koulutusohjelmienkaan ei siis pitäisi sulkea ovia erilaisilta ura-haaveilta tai koulutuspoluilta.

KIRJALLISUUS

Krappala, K. (2025) Ruudun takaa: Petteri Muukkonen keskustelee lukiolaisten kanssa maantieteilijän uravaihtoehtoista. Nuorten Tiedeakatemia 30.11.2025.

<https://nuortentiedeakatemia.fi/2025/10/30/ruudun-takaa-petteri-muukkonen-keskustelee-lukiolaisten-kanssa-maantieteilijan-uravaihtoehtoista/> 17.11.2025.

PETTERI MUUKKONEN
Terran päätoimittaja